

1843 ԲԱՉՄԱՎԷՊ 1915

ՀԱՆԳԻՍԱՐԱՆ

ՀԱՏՈՐ
34
ԱՊՐԻԼ
Թ. 4

ԱԶԳԱՅԻՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ:

Հակահառուծիչները մարդեղութեան
խորհրդայն շուրջ

Տն
Տնօրինական շարականները

Քրիստոսախօսական բոլոր հակահառուծիչները որ սկսան Նիկիոյ ժողովով և զոնէ պաշտօնապէս փակուեցան Քաղկեդոնի ժողովով՝ ծննդեան ութօրէից երգերուն մէջ կարելի է նշմարել Արիստի, Մակեդոնի, Թէոդորոս Մոպսուեստացւոյ, Նեստորի և Եւտիգէսի վարդապետական սկզբունքներուն՝ շարունակեալ հերքում մ'է որ կու տան մեզի շարականները: Քրիստոս և Աստուածածին, իրենց հայհոյիչներուն դէմ յաղթանակներ կը կանգնեն փառաբանիչներու սուրբ կանառէ մը:

Այդ օրերուն մէջ՝ շարականոցը կը պարզէ մեր առջև, տնօրինական տօներուն զարաւոր ամանդութիւնները, և անոնց

կրած փոփոխութիւնները: Աղեքսանդրեան և Անտիոքեան անուանի դպրոցներու ուղղափառ վճիռները զրոշմուած են հոն, մեր ազգային հոգւոյն միջամտութեամբ, ապա թէ ոչ յոյն և ասորի սուրբ հայրերը պիտի չի կարենային զրաւել հայ եկեղեցւոյ մէջ այն դիրքը որ ունին այսօր. բացատրեմ ինքզինքս:

Ս. Ոսկերեանի դժբաղդ հայրապետութեան օրերէն վերջ, հայ եկեղեցին տեսաւ որ օրէ օր կը սաստկանային վերոյշեալ երկու դպրոցներուն մէջ տեսութեան տարբերութիւնները. ի սկզբան սկզբունքներու զանազանութիւն մ'էր, և կամ լաւ ևս ըսել, երկու տարբեր ճանապարհներ էին, որոնց միջոցով՝ կը յուսային հետեւողները հասնել հաւատքի գերագոյն ճշմարտութեան, փիլիսոփայական գիտութեանց օժանդակութեամբ:

Յայտնի էր որ երկու Ուսուցնարաններ իրարու հակառակ ուղղութեամբ կ'ընթանային, մինչև իսկ երբեք խուլ նախանձորդութիւն մը կը տիրէր մէջերնին՝ հա-

ւատքի այս կամ այն մասը բացատրելու և ըմբռնելու մէջ, բայց որովհետև ամէն ինչ դպրոցի շրջապատներու մէջ տեղի կ'ունենար, Եկեղեցիին տագնապելու ոչ մէկ առիթ ունէր. սակայն մարդկային տկարութեամբ մը, երկու ուղղութիւններն ալ փոփոխակի, իրենց հովանաւորութեան տակ կ'առնէին ախոյեանին սկզբունքներուն՝ մասնական հակառակորդները՝ աւստր փոքրիկ հաշիւներ էին որ յատուրճ յարի լիովին իրենց քառութիւնը պիտի ստանային:

Անտիոք և Աղեքսանդրիա իբրև քրիստոնեայ աստուածաբանութեան կեդրոններ, յարգուած էին բովանդակ Եկեղեցիէն. իրենց էին որ կը պատրաստէին հաւատքին մեծ հայրապետները:

Երկուքն ալ իրենց աշակերտներուն շարքին մէջ, անուանի հայրեր կը թուէին, և ըստ այնմ շինած էին իրենց յատուկ ազդեցութեան մը սահմանը. Գաղաքին եպիսկոպոսը զուխն էր դպրոցին և ուսումնական շարժման. և երկուստեք ճիգ մը կար ընդարձակելու ըստ կարելոյն իրենց գաւազանին ճառագայթը:

Առաջինը իրեն հետ ունէր փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի և Ափրիկէի եկեղեցիները. երկրորդը Ասորիքի, Փիւնիկիէի և Պաղեստինի եկեղեցիները:

Նիկիոյ ժողովէն վերջ, այս կերպով գրեթէ բովանդակ քրիստոնէութիւնը երկու հոսանքներու բաժնուած էր, որ երկուքով վտանգաւոր կուսակցութիւններու կերպարանքն ստացան, պատրաստ՝ վըրջողովուր Եկեղեցւոյ խաղաղութիւնը:

Միայն Հռովմայ եկեղեցին իր հեղինակութեամբը և Հայաստանայց եկեղեցին իր նախանձելի բարեպաշտութեամբը՝ տեսակ մը անշահախնդրութիւն և անկախութիւն պահելին այս ուսումնական յուզումներուն մէջ: Առաջինոյ բռնելիք դիւրը

որոշ էր. երկու հակառակորդներուն մէջ, ինքը յիշատանք՝ աւանդութեան մը շնորհիւ որ մինչև Առաքեալները կը հասնէր, նախագահ և դատաւոր պիտի բազմէր վըճառու համար իրաւունքը. պաշտօն մ'էր՝ որ իր ծանրութիւնները ունեցաւ միշտ և շատ անգամ Հռովմայ հայրապետները՝ զայն կրելու յօժարափոյթ ուսերու յանձնեցին, ինչպէս որ պիտի տեսնենք քիչ վերջ:

Հայաստանի կը վիճակէր ամենափափուկ դերը: Հաւատքը, կարելի չէ ուրանալ, առաքելական ժամանակներէն իսկ մտած էր հոն հաւասարապէս Ասորիքի և Յունաստանի ճանապարհով: Հայ եկեղեցին իր առաջին քարոզիչ առաքեալներէն վերջ՝ երկու առաքելապատիւ հայրապետներ կը պատուէր, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը և Ս. Բակողը Մծբնայ եպիսկոպոսը, Մին յունական քարոզութեան ներկայացուցիչ՝ կեդրոն ունենալով կեսաբիա, միւսը աւստրականին՝ որ Մծբինէն կը հոսէր, և քրիստոնէական հաւատքին մեծ միութեան մէջ, այն տեղն ուր այդ երկու առաքելութիւնները զիրար շօշափեցին, նուիրագործեց խորհրդական աւանդութեամբ մը, մարմնաւոր ազգականութեան կապ մը հաստատելով երկու սքանչելագործ սուրբերուն մէջ:

Աղեքսանդրիա և Անտիոք այսպէս անուղղակի կերպով ներկայացուած էին Հայաստանի մէջ Ս. Գր. Լուսաւորչայ ժամանակ, իսկ Ս. Սահակայ և Ս. Մեսրոպայ օրերուն՝ այս բանը աւելի շեշտուեցաւ. Թարգմանիչներէն ոմանք փոփոխակի կը դեգերէին Եդեսիա և Աղեքսանդրիա «ի հրահանգս»:

Դարերէ ի վեր հայ մանկտին կը յաճախէր նաև կեսաբիա, Աթէնք, Բիւզանդիոն և Անտիոք. հոն այդ համազգային համալսարաններու մէջ, շօշափուելով օ-

1. Եւսեբիոս Ի. 24. Mōhler. Histoire de l'Eglise. Le Nestorianisme. Հատոր Ա. էջ 453. Paris 1868.

2. Եւսեբիոս. Թ. 8.

3. Թոր. Գ. ԿԲ.

տարագգի մտաւորականներուն հետ, կը փայլեցնէր իր յատկութիւնները իրեն ընդարդս հակաճառութիւններովը¹։

Ահաւասիկ հանգամանքներ որ կը վերաբերէին Հայաստանի նուիրապետութեան որոշումները. այս կամ այն կողմը բռնելով կրնար յաղթութեան նժարը ծանրացնել և վասակ Մամիկոնեանի հետ ըսել. « Ես սկայ էի. մի ոտնս ի միոյ լերին կայր, և միւս ոտնս իմ ի միոյ լերին կայր. յորժամ յաջ ոտնս յենուի, զաջ լեւոտն ընդ գետին տանէի. յորժամ ի ձախ ոտնս յենուի, զձախ լեւոտն ընդ գետին տանէի² »։

Իայց դաստիարակութեան համեմատ՝ համակրութիւնները բաժնուած էին հայ հոգեւորականութեան մէջ. մասնակցիլ այս կամ այն բաժնին՝ յինքեան Հայաստանայն եկեղեցին բաժնել էր հերձուածով մը, որ ազետալի հետեանքներ պիտի ունենար։

Ս. Յովհան Ոսկերեւանի մահէն վերջ, որ իրենց երկրին և իրենց աչքերուն տակ կատարուեցաւ, հայերը սկսեցին անդրադառնալ որ երկու զպրոցներու մէջ, ռուսֆանական տեսական հակաճառութիւնները, երթալով կ'ալլասեռէին իրաւասական կողմը. Կ. Պօլսոյ աթոռը՝ գայթակղութեան քարն էր. անոր վրայ կեղծուեցաւ էր Աղեքսանդրիոյ և Անտիոքայ հայրապետներու ուշադրութիւնը. վերջինս ժամանակէ մ'ի վեր իր քարոզիչները յաջողած էր տեղաւորել այն տեղ. Աղեքսանդրիա իր կարգին առիթ չէր փախցնէր անոր վրայ իր գերիշխանութիւնը ցուցնելու³. չնչին պատճառ մը կը բաւէր որ տեղի ունենար միջամտութիւնը։

Ոսկերեւան նմանօրինակ պարագայի մը զոհն եղած էր. Որքան այդ մեծ հայրապետին տարապարտ հալածանքը՝ ցնցեց

բոլոր Եկեղեցին, բայց Անտիոքայ և Պահաստինի մէջ ոգիները զրգոնց. այս անգամ ասոնք վնաս չէին ամէն զնով իրենց աշակերտները պաշտպանել... առիթը չուշացաւ, բայց փնասակար եղաւ թէ՛ իրենց, և թէ՛ Եկեղեցւոյ հասար. Անտիոք՝ իր աշակերտը փրկել կամենալով, մոլորութեան պաշտպան կը հանդիսանար։

Նեստոր Անտիոքայ անուանի քարոզիչը, 427ին Կ. Պօլսոյ Սիսինիոս հայրապետին կը յաջորդէր մայրաքաղաքին աթոռ. Ուսմիսն գործը եղաւ ամպիոնէն Մարդեղութեան խորհուրդն հայհոյել։

Աղեքսանդրիոյ հայրապետը Ս. Կիրեղ՝ հաւատքի ախոյեան կանգնեցաւ, և ձայնը քարձրացուց. Նեստոր արհամարհանքով պատասխանեց. խնդրել Հոռովայ տեսանի առջև ելաւ. Նեստոր՝ արքունիքը իրեն թիկունք ունենալով, և իր կողմը շահելով ասորի եպիսկոպոսները, որոնց մէջ կային իր վաղեմի ընկերները թէղորդատու Երևուսցին և Յովհաննէս Անտիոքացին, տիեզերական ժողով մը գումարելու հետամուտ եղաւ իր նախագահութեան տակ։

Կայսերական հրամանով գումարուեցաւ այն՝ Խիեսոսի մէջ. այլ Աղեքսանդրիոյ հայրապետը նախագահեց իրեն Հոռովայ ներկայացուցիչ. թողովոց պատմութիւնը երկարօրէն կը խօսի թէ ինչ սահմանուեցաւ այն տեղ. իմ նպատակն է դիտել տալ Հոռովայ և Հայաստանի բռնած ուղղութիւնը այս խնդրոյն մէջ։

Երկուքն ալ անձամբ ուղղակի չի մասնակցեցան տիեզերական այս մեծ ժողովին. և եթէ նկատի առնուեց թէ ինչ զգացումներով գումարուեցան Եղիպատոսի և Ասորիքի եպիսկոպոսները, պիտի տեսնենք որ երկու եկեղեցիներն ալ այդ հանգամանքներուն մէջ շատ տրամադիր չէին միջամտելու։

1. Գրեղոր Նազիանզացի ճշտ դամբանական Սուրբ Բարդէի, Ժ. Paris 1908. Հրատարակութիւն յոյ բնագրին ֆրանսական թարգմանութեամբ F. Boulenger. Հայապատմ. 1901. էջ 111-112.

2. Բուզանդ. Դ. ԽԴ.

3. Histoire de l'Eglise par M. l'Abbé Requeur. Paris 1842. Livre XI p. 461 tome II.

Հազիւ թէ Նեստորի վարդապետութեան աղմուկը հասաւ Հոռովմ, Կեղեասինոս Ա. քահանայապետը 430ին գումարեց ժողով մը և դատապարտեց մոլորութիւնը որ կը հակառակէր Առաքելոց և Ս. Հարց աւանդութեան. բայց երբ պարագաները ծանրացան, հաւատքը փրկելու համար իր պաշտօնին՝ ծանրութիւնը յանձնեց Ս. Կիրիլի, դարուն ամենամեծ աստուածաբանին որ ներկայացնէ զինքը ժողովին մէջ:

Հայաստան նմանօրինակ ուղղութեան մը հետեցաւ. ուղղակի պաշտօնական ոչ մէկ ներկայացուցիչ խրկուեցաւ ժողովին. բայց կարելի չէ մերժել որ հայ եպիսկոպոսներ գտնուած ըլլան այն տեղ՝ Մեւքիտինի արքեպիսկոպոսին հետ, որ հաւատքի ախոյեաններէն մին էր: Ս. Սահակ իր կարգին գումարեց իւր եպիսկոպոսները, վանքերու առաջնորդները և քննելով մէջտեղ ելած նորաձայն վարդապետութիւնները՝ դատապարտեց զանոնք, Ս. Հարց և աւանդութեան հակառակ գտնելով:

Աշտիշատու ժողովական Հարց չի կրնացան իրենց զարմանքը և զայրացումը զսպել մոլորութեան նորօրինակ հայհոյանքներուն հանդէպ. երկու անձ ի Յիսուս — Քրիստոս՝ ահաւասիկ սնտոի գիտութեան մը լիւր ժպրհութիւնը «բայց եւ զարմացեալ եմ ընդ այնոսիկ որ աւելի քան զօրինացն չափ ջանան և նկրտին ըմբռնել

զանմըմռնելին. այլ կարծեմք զայնպիսեացն չգիտել ամենեկին զգիրս և զգօրութիւն նորին. բայց եթէ հրէարէն միայն զմուրն նկատեցեն, և իբրեւ զողացեալ իմն համարիցիմք զմիտս նոցա ի թշնամոյն և ախտացեալ ի չար հիւանդութիւն արբեալ ի թանձր արբեցութենէ, և զգայութիւնս հաշակացն թարշամեցուցեալ չկարէ առնուլ զհամ գինոյն, և ի սաստիկ կիզմանէ ընկզմին միտքն ի թմբիւն խելաւարութեան թէ զոր տարապարտ գիտութիւն թագում ուսման ի սատանայութիւն զառածէ, որ հասանել անհաս չափոյն ժպրհին, քանզի ոչ զոյ այլ գիտութիւն խաւարայեղց, քան երկուս որդիս կամ երկուս տեարս անուանել ի Յիսուս՝ աներկիւղաբար անամթաբար զլրբութիւնն իւրեանց յայտնապէս պատմեն, այլ իցցին անամթ թերանքն անօրէնութեամբ սրեալ լեզուքն»:

Հաւատքը հայոց համեմատ կոյր պէտք էր ըլլար, գիտութենէ մ'աւելի՝ համուգում մը:

Առաքելական քարոզութեանց առաջին եռանդը դեռ վառ էր այս ազգին մէջ զոր յոյները բարբարոս կը կոչէին:

Եփեսոսի ժողովէն չորս տարի վերջ (341–345) հոգինները քիչ մը հանդարտելով, կարելի եղաւ հակացողութիւն մը: Յովհաննէս Անտիոքայ պատրիարքը և Ս. Կիրիլոս հաշտուեցան:

Պրոկղ 435ին Կ. Պօլսոյ պատրիարքա-

1. Receveur իր Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ Հատոր Գ էջ 61 կը դնէ նաեւ ժողով մը Եպիսկոպոսներու, զուստման Հայաստանի մէջ Մեւքիտինի Ա. կակիոս եպիսկոպոսն, «Les évêques d'Arménie, réunis en concile par Acace de Mélétime, envoyèrent à Proclus de Constantinople divers extraits des livres de Théodore pour lui en signaler la doctrine hétérodoxe et le prier de la condamner».

Այս յիշատակութեան աղբիւրը նշանակուած չէ պատմիչէն, ինչ որ ալ ըլլայ իսպառ փոքր հայոց բաժնին եպիսկոպոսներուն միայն է, որոնց Ալակիոս Միաբապտիստ էր:

Մեր պատմիչները կը յիշատակեն միայն Ալակիոսի և Պրոկղի նամակազրուիւնները Ս. Սահակի հետ, ու

րոնց պատասխանները տես Սոփիքը Բ. էջ 137–156.

Երկու թղթերու պատճէնը նոյն է գրեթէ, միշտ էլ իսկ բառերով. միայն թէ Պրոկղի խրկուածը ունի միջնակալ չայայտատմեաց եկեղեցւոյ հաւատոյ դաւամոթիւմ մը:

Այս նմանութիւններէն կը հետեւի որ երկուքն ալ պաշտօնապէս շարագրուած են Աշտիշատու ժողովին համաձայնութեամբ՝ դուցէ և այս պատճառաւ անոնցմէ մին Ս. Սահակի անուան հետ Մաշտոցի յիշատակութիւնը կ'ընէ.

2. Պատասխանի Տեառն Սահակայ թղթոյն Ալակայ. Սոփիքը Բ. 152. Ղեմետիկ Ս. Ղազար 1853.

3. Խորենացի Գ. 57 թղթով Ատաթկեայ առ Սահակ:

կան ամբողջ բարձրանալով, իսկոյն զը-
րեց Ս. Սահակին զգուշացնելով զայն
թէ՛ողորոս Մոպսուեստացւոյն և Դիոդոր
Տարսուսացւոյ զրութիւններէն, որոնց
թարգմանութիւնները հայերէն, արաբե-
րէն, ասորերէն, քաղդէարէն և պարսկերէն
լեզուներով կը ցրուէին Ասիոյ երկիրնե-
րուն մէջ՝:

Ս. Սահակայ պատասխանը պարզ էր,
կանխաւ զգուշութեան միջոցներ ձեռք ա-
ռած ըլլալուն համար զեռ որոշմացանները
չէին երեցած. «Եւ որ Դիոդորեայ Մա-
սիստրացւոյ աշակերտեալք իցեն, առ ժա-
մանակս ի ճորճացն Աստուծոյ այնպիսի
ինչ չև է յայտնեալ»:

Բայց մը կար սակայն. Հայոց կաթո-
ղիկոսին թուղթերը թէ՛ առ Պրոկղ կ. Պօլ-
սոյ հայրապետ և թէ՛ առ Ակակ Մեծի-
տինէի եպիսկոպոս՝ համեստ և խոնարհ
հոգւոյ մը տրամադրութիւնը կը յայտնեն.
Ս. Սահակ զարմանալի պատրաստակա-
նութիւն մը կը ցուցնէ ուրիշներէն խրատ
և յորդոր լսելու. այլ իրականութեան
մէջ ինքն է որ խրատ կու տայ վերոյի-
շեալ թղթակիցներուն. ատաբեական հարց
հոգին է որ կը փայլեցնէ իր յանդիմա-
նութեանց մէջ, մեծ վարչագետի մը յատ-
կութիւնները՝ համակրելի դիմանկարի մը
մէջ. Այնպէս զգացնել կու տայ որ եթէ
իր իշխանութեան մէջ երեցած ըլլար Նիս-
տորականութիւնը՝ անոր ընծիւղելու ժա-
մանակ իսկ պիտի չի տար. «Այլ վասն
դատապարտ և անօգուտ՝ մանաւանդ վասն
նզովեալ մուրրութեան նոցա, զի՛ պարտ
զբազում բանիւք անկանել, և զսուրբ ա-
զատութեանն լսելիս, զանարատ մտաց
հաստատութիւն մեզ իշխել աղտեղել.....
զի մեք աստ որ զայնպիսի իշխեն յանձն
ստեղծ, և կամ ուրիշ ուրիշ, ի տեղիս գոտս-
նիցի՛ խորհել կամ խօսել ոչ միայն լըն-

դունիմք կամ հայածեմք, այլ բազում և մե-
ծամեծ պատիժ պատահալի տունը ոչ դաճ-
դաղիմք»:

Ահա թէ քաջ հովիւր ինչպէս գիտէր
պահպանել իր հօտը յափշտակող գայլե-
րէն: Ս. Սահակ մտերմաբար Պրոկղի մի-
ջոց մը կը թելադրէ, աշխարհական բազ-
կի աշակցութիւնը մուրրութեան առջին
առնելու համար. «Մանաւանդ զի թագա-
ւորս ունիք որ զհոգ Աստուծոյ յանձին
բարձեւել բերին, և հաւատարմութեան Եր-
ւորդութեանն սրտի մտքը ընդանցուցեալ
են, կարող են զգուշն ի միջոյ սրբել»:
Խորհուրդին լաւութեան՝ համոզուած էր
Ս. Սահակ:

Թէ եկեղեցական իշխանութիւնը կար-
գադրած ըլլայ Հայաստանի մէջ աջապի-
սի պաշտպանութիւն մը՝ աղանդաւորներու
հանդէպ, պատմական որոշ յիշատակու-
թիւն մը չունինք. միայն թէ Մերշապուհ
Արծրունի մեծ իշխանին խիստ վարմուն-
քը դէպ ի նեստորական Բարձումայն, Ս.
Սահակի թուղթերուն հոգւոյն արձագանգ
մը կը կը թուին:

Էւտիքէսի խնդիրներուն առթիւ Հայերը
քաղաքական ծանր պարագաներէն բռնա-
դատուած չի կրցան մասնակցել ոչ Եփե-
սոսի և ոչ Քաղկեդոնի ժողովներուն,
բայց միշտ ընդունեցան Տիեզերական ժո-
ղովներուն ուղղափառ սահմանները և ո-
րոշողութիւնները, և անոնց հետ հիւրըն-
կալեցին հաւատքի ախոյեան կանգնող
բոլոր հայրապետներու զրութիւնները, ա-
ռանց խտրութեան ազգի և երկրի:

Բայց որովհետև Վարդանանց պատե-
րազմին ժամանակ ազգային զգացումը
վիրաւորուած էր Յունաց սառն վարմուն-
քէն, հակառակութեան հոսանք մը երթա-
լով կը տարածուէր ամէն անհատի մէջ,
դէպ ի այդ մատնիչ ցեղը. Միաբնեայք՝

1. Möhler. Histoire de l'Eglise. Troisième con-
cile Oecuménique. T. I. p. 463 & Abbé Reo-
veur. Histoire de l'Eglise tome III. livre XIII.
p. 61.

2. Պատասխանի թղթիցի Պրոկղի ի Սահակայ և

Մաշտոցէ սուրբ վարդապետացն Հայոց, Սոփերք Բ.
148:

3. Սփերք. Բ. 146:

4. Թովմայի Արծրունոյ Պատմութիւն. Դպրութիւն
Բ. Գ. Բ. Պետերբուրգ 1887:

որոնց առջև պարսից տիրապետութեամբ, Հայաստանի սահմանները բաց էին, օգտուեցան հայոց հոգեկան այդ դրութեանէն:

Յոյն վարդապետները՝ իրենց գրութիւններուն մէջ, ստէպ անորոշ կերպով կ'արտայայտուէին. աղանդապետները՝ չարամիտ մեկնութիւններ տուին անոնց և միտքերը պղտորեցին: Որքան խնդիրները հինցան, նոյնքան երեակայութիւնները տաքցան՝ չափազանցուած իրականութեանց առջև. ժամանակ եղաւ որ կացութիւնը անտանելի դարձաւ հայ եկեղեցւոյ համար. ո՞վ իրաւունք ունէր, միաբանեալ թէ երկրեակները, ինչպէս հաշտեցնել Ս. Աթանասի և Ս. Կիրիլի մի թեոքրին հռչակող վկայութիւնները՝ Ս. Լևոն պապի երկու ընտրութիւն զաւանդոյ հաւատոյ գրին հետ:

Այս տարտամ հանգամանքներու մէջ ծնաւ մեր քրիստոսաբանական ճառական մատենագրութիւնը, իր նպատակն էր, բացատրել ժողովրդեան՝ յոյն աստուածաբանութեան ներութիւնները, փարատելով երկդիմութիւնները որ կրնային անկէ բղիթիլ: Բնական է այսքան շփման մէջ օտար մատենագրութեան հետ, երբեմն զաղափարներու սերտ առնչութիւն մը կը տեսնուի մեր վարդապետներուն և յոյն — ասորի հարց մէջ. այս բանս զայնթաղեցուց շատերը, մինչև մեր հոգեւոր մատենագրութեան՝ հետևող մակդիրն ընծայեցին, ուր ընդհակառակն հեռի հետևող ըլլալէ աստուածաբանական հմտալից ուսումնաս

տիրութիւններ են անոնք, արդիւնք բուռն ջանքերու և համբերատար ընտրութիւններու. անոր մէջ կը տեսնուի մեր աստուածաբաններու հոգեկան պայծառատեսութիւնը և ընտրութեան ճաշակը: Իւրաքանչիւր վարդապետ սակայն, իր տաղանդին համեմատ յաջողած է իր ձեռնարկին մէջ: Ու այժմ զմեզ հետաքրքրողն է Պետրոս Սիւնեաց եպիսկոպոսը և Ջաքարիա Կաթողիկոսը:

Հ. Լ. ԱՔՃԵԱՆ

Շարունակելի

ՀԻՒՍՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՋԵՐՍԱՑՈՒՑԻՑ ԱՐԺԷՔԸ

▷ ◻ ◁

Երբ արուեստագէտ մը — կը գրէ A. Chaplet գիտական La Nature հանդիսին Թ. յունուար 30 պրակին մէջ — ուզէ ելեկտրական գործի մը շինել, որուն մէջ պէտք ըլլայ ամենամեծ խնամքով առանձնացնել (isolator) հաղորդիչ (conducteur) մը, իւր տրամադրութեան տակ ունի թիւերու ցուցակներ որոնցմով կրնայ որոշ կերպով տեղեկանալ զանազան նիւթերու, — զորս պիտի կարենայ գործածել, — իւրաքանչիւրին առանձնացուցիչ յատկութեան չափը: Նոյն բանը կը պատահի նաև ջերմացուցիչ նիւթերու համար, երբ պէտք ըլլայ գործատուններու մէջ խողովակներու մէջի շոգոյ կորուստը նուազեցնել: Ուրեմն, երբ դերձակ կամ դերձակուհի մը կ'ուզէ տաք զգեստ մը շինել, այս ինքն այնպիսի զգեստ մը որ կարենայ մարմնոյ ջերմութեան արտաքս ծաւալումը խափանել, ինչո՞ւ համար չընտրեն հիւսուածը (լաթը) նկատի առնելով անոր ջերմութեան տեսակէտով առանձնացուցիչ յատկութեան չափը, կամ որ նոյն է, անոր ջերմացուցիչ արժէքը:

1. Ս. Աթանաս մարգեղութեան հատին մէջ կ'ըսէ. «Մի է տէր մեր՝ և փրկին Յիսուս—Քրիստոս. միով ընտրութեամբ եղեալ մարգ յարգանքի: Մարգարէիցն առաքից՝ ունկնդիր լիութեամբ, զի անապական ցուցին՝ միով ընտրութեամբ: Այլ ուրանամ զընտրութիւն և ոչ քաժանեմ, այլ միութիւն առեմ աշխիթաբար»: Ճատրնտիր Փ. Թ. Գ. Ա. կամ ըստ Վ. Հ. Բ. Սարգիսեանի ձեռագրաց ցանկ N. 202.

Ս. Կիրիլ Ալեքսանդրացի Նեստորի ուղղած 12 զուգի նզովքներուն երրորդ յօդուածին մէջ կ'ըսէ. «մի է ընտրութիւն բանին մարմնացելոյ» (Ενωσις φυσική), St. Funk. Histoire de l'Eglise traduction française, Hemmer. t. I, p. 228.